

מסורת הש"ס

^(א) וַעֲמַן מוֹי שֶׁנֶּכַח יוֹ: ד"ה רבי נתן.
^(ב) פסנדרין ג'.
^(ג) בס"א: והיום, (ד) בס"א ליתא, (ה) בתי"א יט, (ו) אולי ז"ל ולטעם,

‏◈‏

תורה אור השלם

1. קלים יהי רדפינו מנשרי שמים על החרים דלקנו במדבר ארבו לנו: איכה ד יט
2. שמור את חדש האביב וְעִשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְיָ אֱלֹדֶיךָ מִמִּצְרָיִם לְלֶחֱה: ממצרים לךְה:

בדרם טו א

‏◈‏

הגהות הב"ח

^(א) רש"י ד"ה ולא תחם כי דמטיע לה קרא דכתיב שמור את חדש:

‏◈‏

הגהות מוה"ר

לנרא

^(א) רש"י ד"ה בס"י כי שהרי ז"ד עיברו את חודש אלול כ"ל:

‏◈‏

מוסף רש"י

שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן. שמור תקופת ניסן של חמה שיהא בתוך חידושה של לבנה, אביב הוא ניסן של חמה שאין ניסן קרוי אביב אלא על פי כישול התבואה שמתבכרת בו, וכל כיסור התבואה ועמי הקץ והחורף חשבוני התמה הם, ואמר רחמנא שמור שיהא ניסן של חמה נמשך לתוך ימי חידושה של לבנה, דכתיב חדש ואין לשון חידוש טפל אלא על לבנה המתחדשת, ואשמועינן שיהא ניסן של חמה נמשך בתוך ימי חידוש הלבנה דנקמא, וכמה הן ימי חידושה ז"ד ימים, מכלן ואילן היא יסנה (פסנדרין ג').

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה בא.

תרי ירחי חסידי קלא אית להו.
דטבת חסירו ממה נפשך כסדר הלבנה באחד מלא ואחד חסר ואם איתא דחסרוהו לשבט כבר יאל הקול לפני הפסח ובא אכלנו אף למקום שאין שלוחי ז"ד של ניסן מגיעין וכן בתשרי אם חסרו תמוז ואז שהרי תמוז תמיד חסר:

בסיס הנשילא דבנלא.
אכלו לחם למעדנים ציוה"כ שבא"י שהרי ז"ד עיברו את החדש ולא והיו^(א) מתענים: **אסהיד**.
ונקבל עלינו ולא נאכל: **לא שמעתי מפי ז"ד מקודש**.
לא אעיד לכס דאמרי' לקמן בפרקין (ע"ב) על כולן שלוחים יוצאים מצערב כגון אם לא קדשוהו ציוס ל' יוצאין השלוחים לערב לומר מעובר הוא אצל על ניסן ותשרי אע"פ שידעין שיקדשוהו למחר ציוס ל"א שהרי אין ר"ה נדחה לשלשים ושנים אפ"ה אין יוצאין עד שישמעו מפי ז"ד מקודש ואני לא שמעתי מפי ז"ד שלא הייתי במקום שיסבו סנהדרין שס: **דמעו שלוחי ניסן**.
שב"ד שולחין לגולה להודיע יוס שקדשוהו וכל מה שהם יכולין לילך הם הולכין עד הפסח וכן בתשרי עד סוכות חוץ משבמות וימים טובים שלא ניתנו לחלל לשלוחין דתניא בפרקין (לקמן ע"ב) על קריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומם לפיכך שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שהרי אין ימים טובים צייתים לעכבם ובתשרי יש ר"ה ויוה"כ שאין השלוחין הולכין צו: **ליעבדו תרי יומי**.
טזי ואע"פ שהגידו להם השלוחים יוס קציעתו: גזירה **ניסן אטו תשרי**.
שאל תנהיגם לעשות צניסן יוס אחד ינהגו כן בתשרי שלא ע"פ שלוחים ופעמים שיטעו: **רבי אייבו ור' חייא צר אצא**.
תלמידי דר' יוחנן היו ושמעו מפיו לכך הקפיד כנגדם: **עבדו יומא חדא**.
בני המקום: **יציב בנעניסא תרי יומי**.
עם לילותיהם שמא עיברו ז"ד את החדש ויוס אחד עשר שלנו הוא עשירי שלהן: **דס סחא אחריסו**.
הריני מת על ידך שזוקיקני להתענות ב' ימים וב' לילות.
דס תהא אחרימו נוטריקון של דנהריאל: **כי חוים דמשכה תקופת טבת עד שיספר בניסן**.
שאין תקופת ניסן נופלת עד יוס ט"ז וקיימא לן דיוס התקופה מתחיל כר' יוסי דאמר הכי בפ"ק דסנהדרין (ד' ג').
נמאלת תקופת טבת מושבת עד שיספר בניסן ולא עד בכלל: **עברה להיחא סחא**.
כאחרים דאית להו הא סברא בפ"ק דסנהדרין (ס:): **ולא סחוש לה**.
למימר יחידאה היא ולא נעביד כוותיהו אלא ודאי כאחרים נעביד דמסייע להו קרא דכתיב ^(א) את חדש האביב שיהא בחידוש האביב הוא יוס^(ד) תקופת ניסן שניסן של חמה נכנס צו שניסן קרוי אביב על שם כישול התבואה וכישול התבואה אינו אלא לחשבונה של חמה שהקץ והחורף אחר חשבון החמה הם וההיךר הכתוב לשומרו שיהא בחידוש ואין לשון חידוש טופל אלא בלבנה שהיא מתחדשת בתולדותיה.
ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה בתוך ז"ד יוס למולד הלבנה שהוא עדיין מחידוש הלבנה דמיוס ז"ד ואילך יסנה היא ואילו היה תקופת ניסן ציוס ט"ו לא היינו צריכין לעבר את השנה אלא נעבר אדר ונדחה את ניסן יוס אחד ותפול התקופה ציוס ז"ד אצל כשהיא אצה ציוס ט"ז בניסן לא די לן בעיצורו של אדר ואריכה השנה להתעבר ותפול התקופה באדר שני נמלא ניסן של חמה מושך בתוך חדש ניסן הלבנה הכי מפרשינן לה בסנהדרין (סס) אליצא דאחרים דכי מטיא בט"ו מעברין את אדר וכי מטיא לט"ז מעברין את השנה: **שמור אביב של תקופה**.
דהיינו ניסן של חמה שיהא בחידוש ניסן הלבנה: **סיהרא דמשלים ליומא**.
שהירח משלים מאורו עם הכן החמה שאינו מחשיך עד שעת זריחה:

עם לילותיהם שמא עיברו ז"ד את החדש ויוס אחד עשר שלנו הוא עשירי שלהן: **דס סחא אחריסו**.
הריני מת על ידך שזוקיקני להתענות ב' ימים וב' לילות.
דס תהא אחרימו נוטריקון של דנהריאל: **כי חוים דמשכה תקופת טבת עד שיספר בניסן**.
שאין תקופת ניסן נופלת עד יוס ט"ז וקיימא לן דיוס התקופה מתחיל כר' יוסי דאמר הכי בפ"ק דסנהדרין (ד' ג').
נמאלת תקופת טבת מושבת עד שיספר בניסן ולא עד בכלל: **עברה להיחא סחא**.
כאחרים דאית להו הא סברא בפ"ק דסנהדרין (ס:): **ולא סחוש לה**.
למימר יחידאה היא ולא נעביד כוותיהו אלא ודאי כאחרים נעביד דמסייע להו קרא דכתיב ^(א) את חדש האביב שיהא בחידוש האביב הוא יוס^(ד) תקופת ניסן שניסן של חמה נכנס צו שניסן קרוי אביב על שם כישול התבואה וכישול התבואה אינו אלא לחשבונה של חמה שהקץ והחורף אחר חשבון החמה הם וההיךר הכתוב לשומרו שיהא בחידוש ואין לשון חידוש טופל אלא בלבנה שהיא מתחדשת בתולדותיה.
ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה בתוך ז"ד יוס למולד הלבנה שהוא עדיין מחידוש הלבנה דמיוס ז"ד ואילך יסנה היא ואילו היה תקופת ניסן ציוס ט"ו לא היינו צריכין לעבר את השנה אלא נעבר אדר ונדחה את ניסן יוס אחד ותפול התקופה ציוס ז"ד אצל כשהיא אצה ציוס ט"ז בניסן לא די לן בעיצורו של אדר ואריכה השנה להתעבר ותפול התקופה באדר שני נמלא ניסן של חמה מושך בתוך חדש ניסן הלבנה הכי מפרשינן לה בסנהדרין (סס) אליצא דאחרים דכי מטיא בט"ו מעברין את אדר וכי מטיא לט"ז מעברין את השנה: **שמור אביב של תקופה**.
דהיינו ניסן של חמה שיהא בחידוש ניסן הלבנה: **סיהרא דמשלים ליומא**.
שהירח משלים מאורו עם הכן החמה שאינו מחשיך עד שעת זריחה:

מתני'

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה בא.

לוי אקלע צבבא בחדסר בתשרי.
אחד עשר היה לצני צבל ועשירי לצני ארץ ישראל דעברוהו לאלול ומתוך התחום בא דהא יוה"כ הוא א"נ ציוה"כ של צני צבל בא סמוך לחשכה והוא היה ערב יוה"כ לצני א"י ואמרו לו אסהיד לן כלומר ונאסור לאכול גם עתה דיוה"כ

הוא אמר להם לא שמעתי מפי ז"ד מקודש שיאל ציוס ל' של אלול סמוך לחשכה שלא היה שהות ציוס לבא ולקבל עדותן וידע שלא יקדשוהו עד למחר ציוס ל"א אצל לא הממין עד למחר שישמע שיקדשוהו ואין מעדיין עד שישמע מז"ד מקודש דלקמן (ע"ב) אע"פ שידוע שלמחר יקדשוהו וא"ת והיאלך יניחם לאכול יש כאן ודאי איסור כרת דאורייתא וי"ל התנן לקמן בפרק שני (דף כה. ושס) אשר קראו אתם מקראי קדש צין בזמנן צין שלא בזמנן ואמרינן בגמ' אתם אפי' שוגגים אתם אפי' מזידים ואפי' מוטעין והא דאמרינן בפרק גיד הנשה (פולין דף קא: ושס) גצי שגג ציוה"כ פטור דגזירה הוה ויוה"כ דהיחא שחא שבתא הוה ולא אמרינן אתם אפילו מוזדין אתם הוקבע להם החדש בזמנו ומפני הגזרה לא עשו יוה"כ בעשירי ועשאוהו אתם ציוס השבת שלא ישבתם ואין יוה"כ אלא בעשרה בתשרי אצל הכא להם היה עשירי ולא דמי נמי לההוא דפ"ק דסנהדרין (דף יב: ושס) שבקש חזקיה רחמים על עזמז דכתיב כי אכלו הפסח בלא ככתוב וגו' ומפרש שעיצרו השנה ציוס ל' של אדר ואסור הואילו וראוי לקוצעו ניסן ולא אמרינן אתם אפי' שוגגים כו' משום דלא שייך אלא כגון יוס ל' או יוס ל"א כשקוצעין באחד מהן ר"ח לחסרו או לעברו שלא כדין או על פי עדות שקר: **כ"י חזית דמשבה תקופת טבת עד שיתסר בניסן**.
שיתסר בניסן.
שקופת ניסן נופלת ציוס ט"ז וקיימא לן (פסנדרין דף ג').
יוס תקופה מתחיל נמאלת תקופת טבת מושבת עד שיספר ולא שיספר בכלל עברה להיחא סחא משום דכתיב שמור את חדש האביב אביב של חמה שיהא בתוך חידושה של לבנה, אביב הוא ניסן שניסן של חמה נכנס צו שניסן קרוי אביב על שם כישול התבואה וכישול התבואה אינו אלא לחשבונה של חמה שהקץ והחורף אחר חשבון החמה הם וההיךר הכתוב לשומרו שיהא בחידוש ואין לשון חידוש טופל אלא בלבנה שהיא מתחדשת בתולדותיה.
ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה בתוך ז"ד יוס למולד הלבנה שהוא עדיין מחידוש הלבנה דמיוס ז"ד ואילך יסנה היא ואילו היה תקופת ניסן ציוס ט"ו לא היינו צריכין לעבר את השנה אלא נעבר אדר ונדחה את ניסן יוס אחד ותפול התקופה ציו"ד כן פ' בקנוטרים ^(א) (והתם בסנהדרין (דף ג'): בתקופת תשרי איירי דפליגי התם אי בעינן כולה אסיף בתקופה חדשה או מקצתו) ושמעתינן דהכא אחיא כאחרים דאמרינן התם אחרים בתקופת ניסן (הו) קיימי וימיימי דרשה דהכא וקשיא לפירוש הקונט' דבפ' היו בזדקין (שס דף מא:): משמע דיוס ט"ו של חדש הוי מן החדש דקאמר עד מתי מצברין על החדש נהרדעי אמרי עד י"ו לכך צריך לפרש דהכא קאמר עד דמשכה שיתסר אפילו ע"י עיצור אדר א"נ דמשכה עד שיתסר ושיספר בכלל היינו כגון דנפלה תקופת ניסן בשבסר דכי מעברת נמי לאדר הרי היא נופלת בשיתסר ואין כאן אביב כלל בחדש ניסן ואין להקשות דלעצריה לאדר ולשבטו' דהתנן בפרק אין נערינן (ערכין ד' ח: ושס) אין פוחתין מד' חדשים מעוברין בשנה ולא יותר מח' ומפרש בגמ' (שס דף ט.) דלא נראה לעבר יתר על שמונה ומוקי לה בשנה מעוברת אצל בפשוטה יותר על שבעה:

עברה להחיא שתא ואל תחוש אה.
תימה דתניא בפ"ק דסנהדרין (דף יא: ושס) על ג' סימנין מעברין השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שנים מהן מעברין על אחד אין מעברין ורשב"ג דאמר התם על התקופה איבעי לן על התקופה שמחין או דילמא מעברין וקיימא בתיקין וי"ל דהתם בתקופת תשרי איירי אצל הכא בתקופת ניסן דעליה לבדה מעברין וצריך טעם כיון דמקרא קא דרשי הכא והכא מאי שנה: על

עין משפט נר מצוה

קח א מיי פ"ג מהל' קידוש החדש ה' יב: קב ב מיי שס פ"ד הלכה ב:

ג מיי' שס הלכה אן:

‏◈‏

רבינו חננאל

לוי אקלע לבבל בי"א בתשרי.
פיר' בא (ברונית) [בדוגיות] או בבוצית בי"א בתשרי בבבל, ואמר בסים תבשילא דבבלאי, כלומר תבשילם נודף, והוא היום יום כפור.
כלומר כי עברו אלול שנמצאו אחד עשר בבבל עשירי לירושלים.

ועל זה העניין נעשה סוכות.
אמרו לו תעיד ונשלים הצום היום.
אמר להם לא שמעתי מכית דין מקודש.
כלומר שמעתי להם כי רצונם לעבר אלול.
(ואלול) [ור' איבז בר גזיר ור' חייא בר באא] דאקלע בבבל בעשרה במר חשוון ואמ' להו היירנא יומא רבא במערבא.
פיר', שנה מעוברת הייתה שנמצאו עשרה במרחשוון כי הן עשרה בתשרי, והוא יום כפור.
ואמ' להם א' העידו שיעברו השנה הוות, ואמ' לא שבענו מכית דין מקודש, ואמרינן שמא לא עיברו.
שלוחי ניסן מהלכין לא פחות מיי"ב יום, ושלוחי תשרי פטמים שאין מהלכין אלא עשרה ימים, מפני כי שובתין בראש שנה וביום הכיפורים ובשבת, נמצאו אילו שלוחי ניסן מגיעין למקומות רחוקים, מה שאין שלוחי תשרי מגיעין בהן.
רבה הוה רגיל יתיב תעניתא תרי יומי, זימנא חדא אשתבח כוותיה.
כי עברו ליה לאלול, והיה יום כפור בי"א בתשרי, דהוה ממר אנסיהה ונקט תרי יומי, מילתא יתירתא עבד ולא חובה הווא עליה, שלא היה לו לחוש.
ואם חשש מידה יתירה עשה ולא שובח בה.
רב נחמן יתיב תעניתא ביומא דכיפורי, לאורחא אתה הווא גברא אמר ליה למחר צומא רבא במערבא כול'.
פשוטה היא.
שלא ליה רב הונא בר אבין לרבא כי חזית דמשכה תקופת טבת עד י"ו בניסן.
עברה להחיא שתא ולא תחוש לה, דכתיב שמור את חדש האביב וג', שמור חדשו של אביב שתהא נופלת בו, כלומר, לא יהא אביב קרב אלא בתקופה חדשה, וזה הדבר היה נוהג בזמן שבית המקדש קיים, וזה אחד מן הדברים המסורים בידי בית דין בזמן שהיה האביב קרב.
אבל עכשיו שאין אביב לא חיישינן להא דילח רב הונא.
ואע"ג דלית לן ספק בזמן הזה, עברדין כי הו' דמיפרשא בתחילת יום טוב דלא נקטינן האידנא תרי יומי אלא משום אל תשנו מנהג אבותיכם.

א' נפיוסם על ר"ה המיוחס להרמב"ם ז"ל איתא דלמרו ליה דלסאיד דיוסי' תפשי ע"ש.

א' נפיוסם על ר"ה המיוחס להרמב"ם ז"ל איתא דלמרו ליה דלסאיד דיוסי' תפשי ע"ש.